

Op de bres voor de Zak

25 jaar Stichting Behoud de Zak van Zuid-Beveland

www.bzzb.nl
bzzb@hetnet.nl

Op de bres voor de Zak

25 jaar Stichting Behoud de Zak van Zuid-Beveland

Colofon

Uitgave stichting Behoud de Zak van Zuid-Beveland ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan, december 2014. Oplage 500 exemplaren.

Tekst: Rinus Antonisse

Essay: Dorothé Tempelman

Omslag: Jopie Minnaard

Eindredactie: Maatje van der Stel

Fotografie: Beeldbank Zeeuwse Bibliotheek, fotoarchief gemeente Borsele en Jan de Ruiter, archief BZZB

Actuele foto's en fotokatern: Tonnie Outermans

Ontwerp en Vormgeving: Sandra Steutel, Voici Vormgeving

Druk: Drukkerij Driedijk, Heinkenszand

Overname, verveelvoudiging en/of openbaar maken van deze uitgave, op welke wijze ook, alleen met toestemming van het bestuur van de BZZB.

Gestreefd is toestemming te verkrijgen, voor zover nodig, van de opgenomen illustraties. Wie meent desondanks recht te kunnen doen gelden, wordt verzocht zich tot de BZZB te wenden.

Op de bres voor de Zak

Het begon 25 jaar geleden, in 1989, met een kleine groep verontruste mensen. Ze ondernamen actie tegen het plan om een Westerschelde oeververbinding aan de noordkant te ontsluiten via een brede autoweg van Goes naar Ellewoutsdijk. Dwars door de Zak van Zuid-Beveland. Keurig volgens het beginsel dat een rechte weg het kortst en het goedkoopst is. Helemaal overeenkomstig de tijdgeest. Voorbeelden in de provincie Zeeland te over.

We mogen de verontruste mensen wel dankbaar zijn voor hun hardnekkige verzet tegen een onzalig plan. Mede dankzij hun inzet is een desastreuze doorsnijding van de Zak van Zuid-Beveland niet verwezenlijkt. Daardoor is een voor ons land uniek en onvervangbaar gebied in belangrijke mate in stand gehouden. Het woord uniek is niet overdreven maar terecht: de Zak is enig in zijn soort.

Waar hebben we het over? Over een van de oudste polderlandschappen van Nederland. De Zak van nu is gevormd door inpolderingen en overstromingen. Een lappendeken van kleine en grotere polders omringd door dijken. Met een karakteristiek patroon van kreekruigen, poelgronden, akkers, boomgaarden, welen en vijftien dorpen met eigen kenmerken. En her en der over het land verspreid oude en nieuwe boerderijen.

De boom- en bloemdijken zijn het meest kenmerkend voor de Zak. Er groeit een gevarieerde, vaak zeldzame verzameling planten op. De welen, restanten van dijkdoorbraken, glinsteren als parels in het landschap. Het middeleeuwse cultuurlandschap is door menselijke ingrepen vrijwel verdwenen, maar in reservaten rondom Nisse (heggegebied) en Sinoutskerke (ganzereservaat) zijn nog resten van het oorspronkelijk karakter bewaard.

De reservaten bezitten grote natuurwaarden, zowel wat flora als fauna betreft. Het heggegebied bevat fraaie beplantingen, kleinschalige weilanden met veel reliëf (hollebollig), drinkpoelen en hegbeplantingen langs de kavelgrenzen. Het ganzengebied is laaggelegen, open en nat.

Driewegen, Bushoeve

Nisse, Zwaakse Dijk

Ook hier hollebollige weilanden en drinkpoelen. Buitendijks in de Westerschelde liggen de steeds zeldzamer wordende schorren en slikken.

Deze schets van de Zak van Zuid-Beveland kan niet genoeg onder de aandacht worden gebracht. Steeds weer blijkt dat de uniciteit en de waarden van het gebied onvoldoende bekend zijn of domweg genegeerd worden. De Zak heeft daardoor in het verleden veel moeten inleveren. Verkavelingen en agrarische schaalvergroting zijn daar debet aan, maar ook dorpsuitbreiding, aanleg bedrijfsterreinen en aanpassing wegensysteem.

Daarom is het goed dat de mensen van het eerste uur opvolgers hebben gekregen. Ontwikkelingen in de Zak van Zuid-Beveland staan nooit stil. Dan hebben we het niet over behoud

en versterking van waarden, maar vooral over bedreiging en aantasting. Misschien niet zo ingrijpend als een weg dwars door de Zak. Maar alle ontwikkelingen zorgen opgeteld wel degelijk voor achteruitgang van de kwaliteit van de leefomgeving.

De verleiding is groot om bij het zilveren jubileum van de BZZB vooruit te kijken: bestaat de stichting over 25 jaar nog? Eerlijk gezegd hebben we daar een hard hoofd in. Niet omdat een luis in de pels van plannenmakers en bestuurders overbodig geworden is, maar omdat mensen steeds minder bereid zijn als donateur of vrijwilliger steun te verlenen. Dat past in het huidige tijdsgewricht. Het kan gelukkig op slag weer veranderen.

We koesteren in elk geval de achterliggende 25 jaar en de grote en kleine stappen die gezet zijn om de Zak in stand te houden. Met dank aan trouwe donateurs, vrijwilligers en andere medestrijders. In dit jubileumboekje kijken we zelfs verder terug, vanaf de watersnoodramp 1953. Want om het heden te kunnen begrijpen, moet je het verleden kennen. We beginnen vervolgens welgemoed en gemotiveerd aan een tweede kwart eeuw.

Het bestuur van de stichting Behoud de Zak van Zuid-Beveland,

Rinus Antonisse, voorzitter;
Maatje van der Stel, secretaris;
Caroline de Ligt, penningmeester;
Mariëtte Bos, lid;
Anneke Verkaart, lid.

De Zak: 60 jaar bedreiging en aantasting

Sinds de watersnoodramp van 1953 is in het gebied tussen Goes en de Westerschelde continu sprake van bedreigingen en aantastingen. Het eeuwenoude kleinschalige agrarisch cultuurlandschap is in een periode van 60 jaar grotendeels opgeruimd. Wat rest zijn enkele plukken natuur, een handvol welen, hier en daar een cultuurhistorisch element en het dijkenmozaïek. Ook maar nèt, want het scheelt niet veel of die overblijfselen van weleer worden ook opgeruimd. Allemaal in naam van de vooruitgang. Dat mag zo zijn, evengoed is sprake van achteruitgang in de zin van verarming en verschraling.

De onderkant van Zuid-Beveland, grofweg tussen Zuid-Sloe en Biezelingse Ham heeft een metamorfose ondergaan. Schoonheid ingeruild voor doelmatigheid. Natuurlijk kan een streek niet op slot gedaan worden. Uit oogpunt van leefbaarheid van de inwoners zijn voortdurend aanpassingen nodig. De toestand van 1000 jaar geleden handhaven of terugbrengen – daar zal niemand met gezond verstand zich voor inzetten. Maar het minste wat mag worden verwacht is toch dat ingrepen van allerlei aard met respect voor natuur, landschap en cultuurhistorie worden uitgevoerd. Rentmeesterschap tonen.

Kwadendamme, Zwaakse Weel

De lijdensweg begint bij de watersnoodramp. Het oude Land van Baarland overstroomt; de Westerschelde heeft vrij spel. Zo wordt in de Everingepolder bij Oudelande 100.000 m³ spoelzand afgezet. Het land moet opnieuw worden ingericht en dat gebeurt door middel van een herverkaveling. Beter ontsluiting en waterbeheersing en samenvoeging van percelen vormen de hoofdmoot. Alles gericht op gunstiger productieomstandigheden. De oppervlakte grasland neemt met meer dan de helft af; de oppervlakte fruitteelt verdubbelt bijna. Het wegenstelsel wordt vernieuwd; 109 kilometer krijgt een gesloten wegdek.

En de natuur? Die speelt nauwelijks een rol van betekenis. Ervoor opkomen is niet aan de orde, vrijwel iedereen verkeert in de ban van het rampherstel. Dus over een plantje of vogeltje durft niemand moeilijk te doen. Er is wel aandacht voor de landschappelijke verzorging. Erven bij boerderijen krijgen een beplanting, langs verschillende wegen worden bomen en struiken geplant (over een lengte van 56 kilometer). De nadruk ligt op

Baarland, watersnoodramp 1953

aanplant met populieren. Tussen half 1953 en eind 1964 wordt in de Zak ruim 4500 hectare heringericht en dat kost 29 miljoen gulden.

Ruilverkaveling

Inmiddels zijn de voorbereidingen voor een veel ingrijpender gebeuren in volle gang; de ruilverkaveling De Poel-Heinkenszand. Een lang gekoesterde wens van de agrariërs moet in vervulling gaan. Al in 1941 vragen de gemeentebesturen van Nisse en 's-Heer Abtskerke een ruilverkaveling voor het oudland van de Poel aan. Door de oorlog komt er niks van. De landbouworganisaties CBTB, NCB en ZLM dienen in 1965 weer een aanvraag in voor het grondig op de schop nemen van bijna 7000 hectare tussen Goes en het al herverkavelde gebied van de Zak. De westelijke polders blijven erbuiten.

De boeren hebben het tij wel mee. Zeeland verkeert in een roes van economische bloei. Het industriegebied Sloe wordt aangelegd (ten koste van flink wat landbouwgrond) en daar komen fabrieken. Nutsbedrijf PZEM bouwt een kerncentrale, de deltawerken krijgen, te beginnen met het Drie Eilandenplan, vorm. De recreatie neemt een wijde vlucht. En er moet een vierbaans autosnelweg dwars door Zuid-Beveland komen (A58) over een lengte van bijna 13 kilometer door het verkavelingsgebied (er is 133 hectare nodig). Richting Sloegebied staat een tweebaans autoweg gepland.

In het ruilverkavelingsplan staan de Zwaakse Weel, de 's-Gravenpolderse Weel en de Doolman aanvankelijk op de nominatie grotendeels gedempt te worden. Dankzij tussenkomst van de natuurwetenschappelijke commissie van de Natuurbeschermingsraad wordt dit onzalige idee

losgelaten. Er zullen een paar gebiedjes als natuurreservaat gespaard worden: het heggegebied (65 hectare) rond Nisse en het ganzengebied (165 hectare) in de Poel. En aan de westrand van Goes moet ter versterking van landschap en recreatie een bos van ongeveer 60 hectare komen.

De boeren vinden dat in het stemmingsrapport teveel handreikingen aan de natuur worden gedaan. Nochtans leggen ze zich node neer bij het landschapsplan. Alsof ze het uit eigen zak moeten betalen. Op een begroting van 43 miljoen gulden wordt 28 miljoen gulden door derden betaald en komt 15 miljoen gulden ten laste van de eigenaren. Die kosten mogen in 30 jaarlijkse termijnen terugbetaald worden. Oktober 1967 wordt gestemd over het plan en 86% van de eigenaren

is voor. Een geflatteerd percentage, want volgens de oude regels worden degenen die niet komen stemmen geacht voor te zijn.

Gevolgen

Wat zijn de gevolgen van het rigoureuze plan? In de Poel en rond Heinkenszand en Nisse verdwijnt de uit de middeleeuwen daterende verkaveling van kleinschalige akkerbouw op de hogere kreekruggen en veeteelt in de lagere kommen. Kronkelige wegen worden verhard, verbreed en rechtgetrokken, wegelingen opgeruimd. Grillige kavels, vaak begrensd door oude getijdenkreekjes worden samengevoegd. Meidoornhagen, knotbomen en oude grenslinden gaan zonder pardon op de brandstapel. Hollebollige graslanden worden volledig geëgaliseerd en gedraineerd.

Baarland, watersnoodramp 1953

Nisse, egalisatie tijdens verkaveling

Het aantal gebruikskavels zakt van 2890 tot 790, de kavelgrootte stijgt van 2 tot 5,7 hectare. Het areaal grasland vermindert sterk en gemengde bedrijven gaan over op volledige akkerbouw. De veehouderij daalt fors, zowel melk- als mestvee. Door aanpassing van de waterbeheersing (waterlopenstelsel, nieuw gemaal en onderbemaaling, een stuw en aanbrengen drainage) krijgt de ooit plasdrassige Poel een laag boeren-waterpeil.

Nisse, aanleg waterloop Drieweg

Daardoor gaan rijke natuurwaarden, vanaf 300 jaar na het begin van de jaartelling ongerept gebeven, voorgoed verloren.

De bevolking houdt zich aanvankelijk stil. Dat is verklaarbaar. De mensen leven in kleine gemeenschappen, waarvan de boeren onderdeel uitmaken. Het is moeilijk in zo'n kleine gemeenschap grieven te uiten, zonder dat dit ten koste gaat van de persoonlijke relaties. Bovendien is de uittocht van arbeiders uit de landbouw nog niet zolang op gang gekomen en is menigeen voor zijn werk schatplichtig aan de boeren. Naarmate de werkzaamheden vorderen wordt duidelijk hoe enorm de gevolgen van de ingreep zijn. Langzaam begint het volk te morren; mensen zonder agrarische binding voorop.

Landschapsreservaat

Dat leidt in april 1972 tot oprichting van de vereniging Landschapsreservaat Zuid-Beveland, waarin een aantal verontruste burgers, die al snel veel bijval krijgen, zich sterk maakt om de vernieling van de Zak en omgeving een halt toe te roepen. In opdracht van de vereniging Landschapsreservaat, stichting Het Zeeuwse Landschap en het Zeeuws Coördinatieorgaan voor Natuur-, Landschaps- en Milieubescherming stellen landschapsarchitect Tineke van Oosten-Snoek en wetenschappelijk medewerker Jan van der Made het doorwrochte rapport *De Poel, eliminatie of conservatie?* samen.

In dat rapport worden de cultuurhistorische, natuurwetenschappelijke, landschappelijke en recreatieve waarden van de Poel (daar moet de ruilverkaveling nog toeslaan) helder in beeld gebracht. Hoewel er inmiddels veel veranderd is, zijn vele elementen die Van Oosten en Snoek noemen vandaag de dag

nog steeds valide. Doel van het rapport is alsnog tot een meer evenwichtige afweging te komen. Door vragen van het Tweede Kamerlid Peter Roels (PvdA) wordt de ruilverkaveling een landelijke zaak. Ook Provinciale Staten debatteren stevig over de vraag of meer natuur kan worden gespaard.

De ruilverkavelingscommissie voelt daar niks voor: het stemmingsrapport moet gewoon worden uitgevoerd. Na veel vijven en zessen wordt 22 hectare aan grasland en heggen extra gespaard en komen er beheerovereenkomsten voor boeren die vrijwillig heggen en hollebollig grasland in stand willen houden. Daarmee heeft De Poel-Heinkenszand een landelijke primeur. Sommige boeren nemen het recht in eigen hand en gaan door de ruilverkaveling gespaarde heggen rooien. Hoe dan ook, het voltooiën van het werk in 1980 geeft mensen met een groen hart weinig reden tot vreugde.

Nieuwe bedreiging

Nog terwijl de ruilverkaveling in volle gang is, duikt voor de Zak weer een nieuwe ernstige bedreiging op. In 1968 presenteert de Provinciaal Planologische Dienst (PPD) een toekomstvisie Zeeland in 2000. Daarin zijn er geen grenzen aan de groei. De provincie stijgt naar 600.000 inwoners (nu 380.000), stadjes worden steden, het Sloegebied wordt verdubbeld en snelwegen worden aangepast. Opmerkelijk is de noord-zuid route tussen Randstad en Vlaanderen, dwars over de eilanden. Vanaf Goes loopt een rechte lijn richting aan te leggen vaste oeververbinding Westerschelde.

De prognose blijkt later zeer overdreven, maar de toon is wel gezet. In de vele jaren slepende discussie over de aanleg van een brug of tunnel

Excursie in kader streekverbetering 1958

(of een combinatie van beide) over en onder de Westerschelde, duikt voortdurend de doorgetrokken deltaweg dwars door de Poel en Zak van Zuid-Beveland op. Aanvankelijk scoort een tracé tussen Kruiningen en Perkpolder hoog (met behoud van een volwaardige veerdienst tussen Vlissingen en Breskens), maar gaandeweg komt steeds meer een verbinding in het midden van de Westerschelde, tussen Ellewoutsdijk en Terneuzen, in beeld.

De bevolking blijft niet lijdzaam toezien. De vereniging Landschapsreservaat is al geruime tijd ter ziele. Dus daar is niets meer van te verwachten. Anderen nemen het stokje over. Zij zien de bui al hangen, naarmate de plannen voor een Westerschelde oeververbinding eind 1988 serieuze vormen aannemen. Eerste optie is een tracé Ellewoutsdijk-Terneuzen, met een autosnelweg dwars door de Zak van Zuid-Beveland. Opmerkelijk is dat de gemeenteraad van Borsele met een eigen tracé komt, het achtste, tussen Borsele en Hoofdplaat. Begin 1989 spreekt de raad een veto uit over alle andere tracé's.

Oprichting BZZB

Op 1 juni 1989 wordt de stichting Behoud de Zak van Zuid-Beveland (BZZB) opgericht. Doel: het behoud en versterking van natuur, landschap en milieu in de Zak. Onder meer door erkenning van het gebied als zogenaamde Grote Landschap-pelijke Eenheid (GLE). Initiatiefnemers zijn Jan Minnaard, Andries Westeijn en Ank de Bruin-van Meel. De feitelijke aanleiding is de zeer directe dreiging van een weg naar en van de komende Westerschelde oeververbinding. De nieuwe stichting wil een evenwichtige afweging van de verschillende tracé's bevorderen en aantonen dat de Zak gespaard moet worden.

Twee weken na de officiële oprichting treedt de BZZB naar buiten tijdens het schaapscheerdersfeest in Nisse. Het loopt storm bij het kraam; mensen melden zich massaal aan als donateur. Saillant detail: de stichting Zeeuwse Schaapskudde geeft de BZZB geen toestemming een kraam in te richten. Door in te trekken bij een andere stand wordt deze poging tot muilkorven omzeild. Het is

's-Gravenpolder, aanleg pijpleiding bij Koedijk 1973

zeker niet de laatste keer dat de stichting in haar streven de waarden en schoonheid van de Zak te sparen, wordt tegengewerkt. Binnen een half jaar zijn er 600 donateurs. Dat geeft de burger moed.

Hard nodig, want de redding van de Zak is nog lang geen gelopen race. Minister Neelie Smit-Kroes houdt half 1989 een besluit over de WOV af. In september dat jaar komen Gedeputeerde Staten met een geheime nota waarin een tracé Kruiningen-Perkpolder voorkeur krijgt. April 1990 kondigt Borsele een nieuwe studie naar een eigen tracé aan. Stok achter de deur richting provincie: niet meewerken aan de planologische besluitvorming. Nochtans werkt het provinciaal bestuur gewoon verder aan de voorbereidingen voor een midden-tracé met een zogeheten geboorde tunnel onder de Westerschelde.

In beroep

Niet goedschiks, dan maar kwaadschiks, denkt het college van Gedeputeerde Staten en er wordt half 1992 een procedure in gang gezet om de gemeente Borsele te dwingen mee te werken aan de noodzakelijke wijziging van het bestemmingsplan Buitengebied. Daartegen gaat de gemeente, daartoe ook opgeroepen door de BZZB, in beroep bij de Raad van State. Ook de BZZB zelf en de stichting Leefbaar Zeeland tekenen beroep aan tegen de aanwijzing van de provincie. De Raad van State vernietigt die in maart 1994. De provincie en gemeente Borsele beginnen aan een nieuwe onderhandelingsronde.

Het overleg leidt tot een akkoord, waarbij de noordelijke in- en uitrit van de tunnel westelijk van Ellewoutsdijk komt te liggen. De autoweg loopt niet

dwars door de Zak maar via het Sloegebied langs de zuidrand richting Ellewoutsdijk. Het lijkt op koe-handel. Voor de medewerking mag Borsele meer huizen bouwen, werkt de provincie mee aan een Sloebos en mag er bij 's-Heerenhoek een bedrijventerrein komen. De BZZB doet vergeefs verwoede pogingen de raad op andere gedachten te brengen. Met de stemmen van PvdA en D66 tegen stemt Borsele eind 1994 in met een convenant.

Dan duurt het nog tot half 1996 voordat de Tweede Kamer goedkeuring verleent aan de tunnelbouw. In januari 1998 geeft minister Annemarie Jorritsma het startsein voor de bouw. In maart 2003 verricht koningin Beatrix de opening van de toltunnel. Twee overkanten zijn aaneen geklonken. Binnen de BZZB is lang niet iedereen blij met het resultaat. Een weg dwars door de Zak is voorkomen. De WOV trekt wel duidelijke sporen in het landschap langs de randen. Dat er bij Ellewoutsdijk als compensatie voor verloren natuurwaarden een nieuwe inlaag wordt gemaakt, is slechts een pleistertje op de wonde.

Actieve inzet

Al die tijd hebben de vrijwilligers van de BZZB zich het vuur uit de sloffen gelopen om de Zak zoveel mogelijk intact te houden. Met uiteraard in de beginperiode veel aandacht voor het tegengaan van een tunneltracé door de Zak. Daarnaast van meet af aan veel aandacht voor natuur, landschap, milieu en cultuurhistorie in de Poel en de Zak. Niet alleen maar tegenmacht zijn, ook actieve inzet voor het ongeschonden behouden van een uniek gebied. Want in de praktijk lijkt aan de bedreigingen van de Zak nooit een eind te komen. Is het niet door een landinrichting of tunnelaanleg, dan wel door andere menselijke ingrepen.

's-Gravenpolder, vliedberg bij 't Hof Blaemskinderen

Jan Minnaard, de eerste voorzitter van de BZZB, is in een terugblik bij het tienjarig bestaan, niet optimistisch over bereikte resultaten en het vergroten van het besef dat de waarden van de Zak gekoesterd moeten worden. 'Het valt niet mee te ervaren dat anderen de schoonheid van het landschap van de Zak niet zien of daaraan in ieder geval minder waarde hechten. De grootste moeite heb ik met mensen die je wel gelijk geven maar er direct aan toevoegen dat we nu eenmaal in een moderne tijd leven en dat je de vooruitgang niet kunt tegenhouden.' Woorden die 15 jaar later, bij het zilveren jubileum, nog altijd gelden.

Cultuurlandschap

Het is, gelukkig maar, niet allemaal kommer en kwel. In 1994 wijst de Tweede Kamer de Zak van Zuid-Beveland aan als Waardevol Cultuurlandschap (WCL), het 11e van Nederland. Vanuit Zeeland is daarvoor door onder meer de BZZB gepleit. Een WCL is een regio met belangrijke natuur- en landschapswaarden en grote cultuurhistorische en aardkundige betekenis, die recreatief

's-Gravenpolderse Weel

aantrekkelijk is. Landbouw speelt er een belangrijke rol. Er zijn veel raakvlakken met water- en milieubeleid. Het is niet alleen een landelijke erkenning van de Zak, er komen ook aanzienlijke subsidies voor allerlei projecten los.

Het Rijk stelt over een periode van zeven jaar ruim tien miljoen gulden in het vooruitzicht. Daarvan wordt 50% van de projectensubsidie betaald; de andere helft moet van provincie en gemeente komen. Er worden totaal 263 projecten uitgevoerd. Uitgangspunt is het verminderen van de spanning tussen de functies van landbouw, natuur, landschap en recreatie. Het betekent dat er een duidelijk accent ligt op (vernieuwing en verbreding) van de landbouw. Boeren verenigen zich in een milieucoöperatie. Er wordt geld gegeven voor inrichting van een trekkermuseum.

In 2006 krijgt het WCL een vervolg door aanwijzing van de Zak tot Nationaal Landschap (een van de drie in Zeeland). Weer een erkenning als gebied met een unieke combinatie van natuurlijke en cultuurhistorische elementen. Ook met een flinke zak subsidiegeld. Dat wordt onder meer gebruikt voor uitbreiding van de schaapskooi bij Nisse, een wandelnetwerk, herstel streekeigen erven en cultuurhistorische elementen, aanleg bietenstortplaatsen (tevens parkeerplekken) en verbetering van het netwerk van de stoomtrein Goes-Borsele. De BZZB zit in de consultatiegroep die het project begeleidt.

Het valt op dat de belangstelling voor zowel het Waardevol Cultuur Landschap als later het Nationaal Landschap best groot is. Vanuit allerlei kanten wordt betrokkenheid getoond en worden

projecten aangedragen en een beroep gedaan op de subsidiepot. Overheden als waterschap en gemeente, georganiseerde landbouw, natuurbescherming – ze proberen alle een graantje mee te pikken. Het zijn aantrekkelijke regelingen. Wat ook opvalt is dat de betrokkenheid snel verdampst wanneer de subsidiekraan dicht gaat. Zorg voor de Zak zit zozegd niet in de genen, maar alleen in de portemonnee.

Ontpoldering

De BZZB heeft van meet af aan over de dijken heen gekeken. Ook wat er buitendijks in de Westerschelde gebeurt, wordt gevolgd. Vandaar dat voorjaar 1996 actie wordt ondernomen als sprake is van ontpoldering, ofwel het teruggeven van een aantal polders aan het water. Het gaat om de Everingepolder, de Boonepolder en de Ooster-Zwakte polder. Het is een idee van Rijkswaterstaat, met steun van de provincie. De ontpoldering is bedoeld om de natuurschade te compenseren die door uitvoering van een tweede verdieping van de vaargeul in de Westerschelde is ontstaan.

De vaargeulverruiming is een vurige wens van België, meer bepaald van Vlaanderen en Antwerpen. De BZZB vindt compensatie van natuur op zich logisch. Maar het is uiterst vreemd dat de plannen hiervoor elementen bevatten waardoor waardevolle natuur binnen- en buitendijks vernietigd wordt, stelt de stichting in een reactie aan de provincie. Dat staat haaks op het streven naar behoud van waardevolle landschappen. Niet voor niets is de Zak eerst aangewezen als Grote Landschappelijke Eenheid (GLE) en is vervolgens de status van Waardevol Cultuurlandschap verworven.

De Everingepolder verdwijnt al snel van de lijst met compensatieprojecten. Blijven over de Boonepolder en Ooster-Zwakte polder. Die komen in aanmerking voor landschappelijke natuurontwikkeling. Zo is al het project eutrofiëringsbestrijding Zwaakse Kreekrest in gang gezet. Volgens de BZZB haalt ontpolderen juist een streep door de plannen voor natuurontwikkeling. En het landinwaarts brengen van de (hoge) zeedijken tast het waardevolle cultuurlandschap ernstig aan. Bovendien wordt buitendijks ongeveer 35 hectare slikken en schorren in de Biezelingse Ham aangetast.

Veel protesten

De BZZB is overigens niet de enige die bezwaar aantekent tegen de plannen voor ontpoldering. In de provincie steekt een storm van protesten op. Land teruggeven aan de zee druist in tegen de Zeeuwse volksaard. Een commissie biedt uitkomst: geen ontpolderingen, maar her en der natuurprojecten die aansluiten op de al aanwezige waarden. In totaal vloeit er bijna 40 miljoen euro naar toe. In de Zak gaat het om uitbreiding Zwaakse

Schouwersweel

Weelgebied, kreken in het Sloebos en bij Galg-
hoek, laag gebied bij Scheldeoord en noordelijk
van Hoedekenskerke en ook de Boonepolder
wordt, zonder getij, natuurgebied.

Tien jaar later is ontpolderen opnieuw aan de
orde. Nu niet vanwege natuurcompensatie, maar
omdat de natuur in de Westerschelde in een
slechte staat verkeert. De waarden zijn afgelopen
tijd achteruit gegaan en ze moeten hersteld
worden. Nederland is dat op grond van Europese
regels verplicht. Nederland en Vlaanderen spre-
ken samen af dat 600 hectare land wordt omge-
zet in getijdennatuur. In de Zak wijst onderzoek uit
dat drie polders hiervoor geschikt zijn: de Everin-
gepolder, de Zuidpolder en de Van Hattumpolder.
Opnieuw zwellen de bezwaren aan, vooral van
agrarische zijde.

De BZZB neemt een genuanceerd standpunt in en
is niet meer absoluut tegen ontpolderen. Er wordt
een speciaal symposium aan gewijd. Daarna stelt
de stichting dat ontpolderen, ofwel meer ruimte

geven aan de rivier, een mogelijkheid is om de
natuurlijkheid van de Westerschelde een beetje
te herstellen. Het water toelaten in enkele polders
moet wel met grote behoedzaamheid gebeuren.
Op kleine schaal en liefst met draagvlak onder de
bewoners van de betreffende gebieden. Boeren
moeten volledig gecompenseerd worden. Cul-
tuurhistorisch waardevolle stukken land moeten
worden ontzien.

Waakhond

Er zijn veel onderwerpen die aandacht van de
BZZB vragen. Grote zoals WOV en ontpoldering,
en kleinere. Niet allemaal negatief. Voorlichting
krijgt veel aandacht. De stichting is tijdens talrijke
evenementen in de gemeente Borsele aanwezig.
Er wordt speciaal voorlichtingsmateriaal voor
ontwikkeld. In de driemaal per jaar verschijnende
nieuwsbrief staat veel informatie over zaken als
cursussen van het milieu-educatief centrum (de
BZZB neemt deel aan het bestuur van het MEC),
zwarte bessendag, markten met streekproducten,
historisch boerderijonderzoek, en dergelijke.

Als waakhond voor behoud van de unieke
waarden komt de BZZB ook in het geweer als
sprake is van vestiging van bio-industrie (varkens-
stallen), het ongebreideld plaatsnemen van hoge
regenafweerkappen in boomgaarden, de bouw
van fabrieksachtige loodsen zonder een spoortje
streekeigen karakter, het afbranden van bloem-
dijken, asfalteren van onverharde (dijk)wegen,
plannen voor kunststofkassen, plaatsing van anti-
hagelkanonnen door fruittelers, neerzetten van
containers op bloemdijken, aanleg Westerschelde
containerterminal, plan tweede kerncentrale,
komst nieuwe hoogspanningslijn.

Ellewoutsdijk, schorren

Dikwijls is het vechten tegen de bierkaai. Bijvoorbeeld de plaatsing van grote windmolens in de Willem Annapolder, bij de Biezelingse Ham, is niet tegen te houden, ondanks bezwaren van de gemeente Borsele. Het fraaie silhouet van het dorp 's-Heer Abtskerke verandert er compleet door. De bezwaren tegen de komst van een nieuw industriegebied tussen 's-Heerenhoek en de tunnelweg, Sloepoort genaamd, werpen wel vruchten af. De Raad van State verwijst het plan eind 2008 naar de prullenbak. Gemeente en havenschap Zeeland Seaports willen het anno 2014 opnieuw proberen. De BZZB blijft waakzaam.

Heel veel onderwerpen – ook ogenschijnlijk simpele – vergen een enorm lange adem. Neem het opheffen van de goederenspoorlijn naar het Sloegebied (achterlangs Heinkenszand en 's-Heerenhoek). Er komt een andere route door de Quarlespolder. In 2005 ijvert de BZZB voor behoud van de oude lijn als onderdeel van het cultuurhistorisch erfgoed (deel bietenringlijn). Twee steekwoorden: bureaucreatie en polderen. Pas in 2013 kan over het tracé van de lijn, waar de rails dan wel verwijderd zijn, door Natuurmonumenten een schelpenpad worden geopend. De BZZB heeft van het oude tracé filmopnamen laten maken.

Alle markten

Het houdt nooit op. Bestuursleden moeten van alle markten thuis zijn. Aandacht in meer of mindere mate is er voor: het plan voor inpassing van de tunnelweg (de BZZB zit in de landinrichtingscommissie), het autoluw maken van de Zak (de BZZB is lid van de werkgroep Zonder auto natuurlijk), in stand houden van de Zeeuwse schaapskudde (BZZB-bestuursleden zijn actief als vrijwilliger), fiets-

Hoedekenskerke, spoorhuisje

en wandelroutes, plaatsing tien informatiepanelen bij historische boerderijen. Tijdens themabijeenkomsten en de jaarlijkse donateurmiddag komt een breed scala aan onderwerpen aan de orde.

Dit is slechts een greep uit de vele bedreigingen en aantastingen die in de loop van de jaren de Zak als een oase van rust, ruimte, natuur en zeldzame landschappelijke stoffering treffen. In de kwart eeuw dat de BZZB bestaat is dat de maatschappelijke en politieke praktijk. 'Een periode van telkens opnieuw – soms heel openlijk, dan weer sluipend – pogingen tot aanslagen die het gebied door de eeuwen heen tot zoiets bijzonders hebben gemodelleerd', schrijft voorzitter Kees van der Maas bij zijn aantreden in 1998. Zijn opvolgers kunnen dit citaat zonder dat het aan actualiteit heeft ingeboet, blijven gebruiken.

Belangrijk is dat de BZZB meestal niet alleen op de bres staat. De stichting is aangesloten bij de Zeeuwse Milieufederatie en daarmee wordt als het even kan samen opgetrokken. Met andere

Hoedekenskerke, Haven de Val

organisaties voor natuur- en milieubescherming worden contacten onderhouden, zoals met de vereniging Natuurmonumenten, de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging Bevelanden, vereniging Redt de Kaloot en verschillende overheden. Stichting Landschapsbeheer Zeeland steunt de BZZB met raad en daad en de stichting Het Zeeuwse Landschap biedt de BZZB gelegenheid zich te presenteren.

Ook met dorpsraden zijn er regelmatig overleggen over een diversiteit aan onderwerpen. En zo nodig worden onderwerpen in gezamenlijkheid opgepakt, zoals bijvoorbeeld het opstellen van een rapport over de toestand van de Borselse begraafplaatsen. Uitgangspunt is dat in gezamenlijkheid dikwijls meer te bereiken is dan alleen. Met de gemeente Borsele, en dan in het bijzonder de ambtelijke medewerkers, zijn er zeer regelmatig contacten vooral als het gaat om toelichtingen op plannen. Dat geldt ook voor waterschap Scheldestromen en de provincie Zeeland.

Hoewel de BZZB geen uitvoerende organisatie is (het gaat vooral om de luis in de pels-functie)

komt er soms iets langs waaraan niet voorbij gegaan kan worden. De focus mag vaak op ruimtelijke ordening in de breedste zin liggen, ook cultureel erfgoed wordt niet vergeten. Neem de stoepaal te Nisse. Een renaissance-steen uit de 17e eeuw, die bij een boerderij aan de Noordweg staat. De BZZB koopt de stoepaal (die diende ter afbakening van een stoep), zorgt voor restauratie en plaatst in 2007 de historische, van ornamenten voorziene paal op het dorpsplein van Nisse.

Anti-hagelkanonnen

Er wordt in 2006 mede op verzoek van donateurs en inwoners, actie ondernomen tegen de komst van zogeheten anti-hagelkanonnen. Die staan in boomgaarden en gaan hard knallen als er onweer met hagel op komst is. Volgens de fabrikant zorgen de schokgolven ervoor dat de hagel wordt afgewend. Hoewel daarvoor nog nooit enig wetenschappelijk bewijs is geleverd (de meteorologen noemen het 'schieten op een olifant met een klappertjespistool') geloven fruittelers heilig in de werking. De gemeente gedooft de anti-hagelkanonnen en vindt een milieuvergunning niet nodig.

De BZZB bestrijdt dat. Sowieso worden de regels voor geluid fors overtreden en de container met gasflessen en kanon is een installatie waarvoor een bouwvergunning verplicht is. Ook al is de fruitteelt in de Zak een economisch belangrijke pijler, dat houdt niet in dat de telers zich niks hoeven aan te trekken van de wetgeving die in Nederland niet voor niets is vastgesteld. Als de fruittelers de apparaten per se willen gebruiken, dan moeten ze wel binnen de regelgeving blijven, aldus de BZZB. Daarmee begint een jarenlang slepende affaire, die bij het 25-jarig bestaan nog niet is afgerond.

Contrasten

De gemeente stelt zich op als belangbehartiger van de fruittelers, in plaats van de algemene belangen te bewaken. Van alles wordt geprobeerd om de anti-hagelkanonnen binnen de wetgeving te vergunnen. Steeds tevergeefs. In beroepsprocedures krijgt de BZZB verschillende malen gelijk van de rechtbank, maar de gemeente negeert dat. Er ontstaat een onverkwikkelijke situatie, die versterkt wordt doordat zowel gemeentebestuurders als fruittelers niet de feiten laten spreken maar de emotie en zo een ware hetze tegen de BZZB weten aan te wakkeren. Het bestuur houdt echter de rug recht.

Wel schuift de BZZB op verzoek van de gemeente enkele malen aan voor overleg. Omdat de BZZB het idee heeft niet serieus genomen te worden, loopt dit steeds op niets uit. Het gebruik van de anti-hagelkanonnen is sinds 2006 grotendeels illegaal. Ondanks verzoeken van de BZZB weigert de gemeente het vergunningloos gebruik op te schorten. De kwestie leidt zelfs tot vragen in de Tweede Kamer en verzoeken van Kamerleden om een landelijke regeling te treffen. Echter, ook politici kunnen wetgeving, nationaal en Europees, niet zomaar opzij schuiven.

Hoofdpijndossier

Dit hoofdpijndossier maakt duidelijk dat een belangenorganisatie die pal staat voor haar doelstellingen nog altijd op allerlei manieren wordt gedwarsboomd. In feite wordt het de BZZB kwalijk genomen wanneer zij haar werk doet: opkomen voor de kwaliteit van de leefomgeving. Dat nadrukkelijk binnen de mogelijkheden die de wetgeving biedt. In tegenstelling tot gemeente en fruittelers respecteert de BZZB democratisch tot

Kwadendamme

stand gekomen regels. De reacties van meestal anonieme mensen via de sociale media zijn overwegend grof. Een aantal donateurs bedankt, nieuwe melden zich aan.

Eind 2014 kan het dossier nog steeds niet gesloten worden. Het wachten is op nieuwe vergunningen die namens de gemeente door de nieuwe Regionale Uitvoeringsdienst Zeeland worden opgesteld. De ontwerpvergunningen zijn nog altijd niet in overeenstemming met de regels. Nochtans hoopt de BZZB dat deze kwestie uiteindelijk tot een goed einde gebracht kan worden. Bovendien heeft zich een ontwerper van een kanon zonder explosies aangediend. Dat kan als zogenoemde best beschikbare techniek worden aangemerkt. Ook geven steeds meer fruittelers de voorkeur aan hagelnetten.

Voor de hagelnetten geldt wel het gezegde 'elk voordeel heeft zijn nadeel'. De voordelen zijn dat de netten de hagel tegenhouden en dat ze geen lawaai veroorzaken. De nadelen zitten

in de landschappelijke inpassing. Het kwetsbare landschap van de Zak, dat immers als een van de belangrijkste waarden geldt, mag niet ontsierd worden door de netten. Daarom heeft de BZZB er bij de gemeente op aangedrongen passende voorwaarden te stellen (afscherming, hoogte, kleur, gebruikperiode) om de negatieve invloed zoveel mogelijk te beperken. Daarover is het laatste woord nog niet gezegd.

Autoluw

Provincie, gemeente, waterschap en Zeeuwse Milieufederatie laten onderzoeken of bepaalde

's-Heerenhoek, Driedijk

wegen in de Zak autoluw gemaakt kunnen worden. In een landschapsbewuste verkeersvisie wordt dat uitgewerkt. De BZZB denkt mee. Uitgangspunt is een aantal wegen aan te wijzen als ontsluitingsweg vanaf de dorpen naar de dichtstbijzijnde doorgaande weg en de andere wegen/dijken in het gebied autoluw te maken. Een rapport opstellen gaat vlot. Er zijn kansen zowel de verkeersveiligheid als het landschap te verbeteren. Na veel gedoe over geld, kunnen in 2014 twee proefprojecten worden aangepakt.

De BZZB praat mee over het project ComCoast. Dat gaat over aanleg van een overslagbestendige dijk bij fort Ellewoutsdijk. Bedoeling is het dijklichaam zo in te richten dat de golven bij extreem hoge waterstand de dijk niet aan de achterkant beschadigen (zoals bij de ramp in 1953 veelvuldig gebeurde). In heel Zeeland worden de glooiingen van de dijken vernieuwd; ze moeten steviger worden. Ook langs de Westerschelde. De BZZB geeft commentaar op de plannen en vraagt aandacht voor de bescherming van broedgebieden en hoogwatervluchtplaatsen voor vogels.

Een veilige verkeersafwikkeling van Drieweg en Schoorkensandweg te combineren met de lang bestaande wens het autoluw maken van de Zwaaksedijk is onderwerp van overleg waar de BZZB aan deelneemt. De aanleg van een rotonde lijkt onontkoombaar. De BZZB maakt zich sterk voor een goede landschappelijke inpassing op deze typerende maar kwetsbare plek van dijken, weel en grenslinde. Een veilige en passende verbinding tussen twee verrassend mooie delen van de Zak ook voor gebruikers te voet of op de fiets is het doel, dat in het overleg overeind blijft.

Natura 2000

De deltawateren zijn alle aangewezen als Natura 2000 gebied. Het is een netwerk van belangrijke en dus waardevolle natuurgebieden in de landen van de Europese Unie. Een Natura 2000 gebied moet in een goede staat van instandhouding verkeren. Is dat niet het geval, dan moeten verbetermaatregelen genomen worden. Er komt een beheerplan deltawateren, met deelplannen voor de verschillende wateren. De BZZB kijkt vooral naar de toestand van de Westerschelde en de voorgenomen maatregelen. In de tweede helft van 2014 kan commentaar geleverd worden.

Duidelijk is dat ruim baan wordt gegeven aan economische ontwikkelingen. Wanneer het gaat om gebruik van de vaargeulen voor de scheepvaart, dan is dat logisch. De Westerschelde is niet alleen natuurgebied. Wanneer onder het motto van werkgelegenheid en recreatieve voorzieningen kwetsbare gebieden in en bij de rivier in de knel komen, dan is dat minder logisch. Bijvoorbeeld kitesurfen vlakbij de Plaat van Baarland is in een Natura 2000 gebied ongewenst. De BZZB vindt het jammer dat er weinig plannen zijn om de aangetaste natuur in de Westerschelde te herstellen.

Boombeleid

Herhaaldelijk moet de BZZB vaststellen dat het boombeleid van de gemeente (en van andere overheden als provincie en waterschap – om over particulier beheer nog maar te zwijgen) onduidelijk is. Het kappen van bomen en de daaruit voortvloeiende kaalslag roept continu veel vragen en boosheid op bij de inwoners. De BZZB pleit voor meer samenhang en een betere afstemming

tussen eigenaren, pachters en beheerders van bomen. En zorg in elk geval voor een tijdige en heldere communicatie als rooien van bomen op dijken voor de deur staat. Dan zijn mensen in elk geval gewaarschuwd.

Ook vraagt de BZZB meer aandacht en betere bescherming voor de vele, soms honderden jaren oude, waardevolle bomen in de gemeente. Voor een gemeente met bomen in haar logo hoort dat vanzelfsprekend te zijn. Er komt een lijst met ruim 400 waardevolle bomen op grond van particulieren en bedrijven en later ook een lijst met bomen van overheden en natuurorganisaties (in de openbare ruimte). Dat is een goede stap vooruit. De bomen op de lijst mogen niet zonder reden gerooid worden en er is ook een kapvergunning noodzakelijk. Voor de bomen op de dijken en de grenslindes geldt dit ook.

In 2010 laaien de gemoederen hoog op over de plaatsing van zeecontainers op de Zuidzaksedijk bij Heinkenszand. Bestemd als jongerenontmoe-

Nisse, Valdijk

tingsplaats (JOP). Op zich steunt de BZZB zo'n jongerenhangplek. Echter niet op een fraaie bloemdijk, waarvan de natuurwetenschappelijke en landschappelijke waarden onbetwist zijn. Een dergelijke voorziening moet niet op een afgelegen plek buiten het dorp komen, maar hoort in een dorp, midden in de samenleving. De gemeente trekt zich van de kritiek niets aan en zet de containers op de dijk. De BZZB tekent bezwaar aan.

Er wordt overlegd met de gemeente en die doet het voorstel samen met dorpsraad en jongeren actief te zoeken naar een betere plek voor de JOP. Daarmee gaat de BZZB akkoord, wel met een zoekperiode van een half jaar. Zonder toelichting veegt de gemeente het eigen voorstel van tafel

en houdt vast aan de zeecontainers. Met tegenzin gaat de BZZB het beroeptraject in. Het komt niet meer tot een uitspraak van de rechtbank. Want in oktober 2011 besluit de gemeente tot ieders verrassing dat de JOP op de Zuidzaksedijk opgegruimd moet worden. De jongeren zouden zich niet gedragen.

Erfgoed

Cultuurhistorie neemt in de diverse musea op de Bevelanden een belangrijke plaats in. Wanneer de positie van het historisch museum in Goes op de tocht staat (Borsele trekt de subsidie in), doet de BZZB een beroep op de diverse partijen de handen ineen te slaan. Door samenwerking kunnen bezuinigingen beter het hoofd worden geboden. Breng het Goese museum, het Fruitteeltmuseum in

Weel Brilletjesdijk

Kapelle, het Oosterscheldemuseum in Yerseke en het Bevrijdingsmuseum in Nieuwdorp in één beheer. Geen versnippering meer. Een vergeefse oproep, ieder gaat gewoon verder zijn eigen gang.

Wanneer de gemeente in 2010 een nieuw beleid voor de begraafplaatsen afkondigt, veroorzaakt dat onder de bevolking grote onrust. De mensen willen een minder rigoureuze opruiming van oudere graven en geen asfaltering van paden. De BZZB neemt het initiatief voor opstellen van een rapport door funerair deskundige Leon Bok over de toestand en waarde van de begraafplaatsen, compleet met adviezen voor inrichting en beheer. Tevergeefs, de gemeente zet de opruiming door. In enkele dorpen komen vrijwilligersgroepen, die zich bekommeren om de begraafplaatsen.

Ronduit een succes is de redding van het oude wachtlokaal van de Provinciale Stoombootdiensten op het veerplein van Hoedekenskerke. Het staat in de weg bij de vernieuwing van de glooiingen. De BZZB dient bij het waterschap een zienswijze in, die uitgaat van behoud door verplaatsing. Wanneer dat veel geld blijkt te kosten, wil het waterschap toch slopen. De BZZB overlegt over een handige oplossing. Die komt er dankzij de Stoomtrein Goes Borsele. In 2013 kan het gerestaureerde wachtlokaal, nu clubgebouw van de watersportvereniging De Val, geopend worden.

Borsele is voor menigeen een aantrekkelijke woongemeente. Ook buiten de groeikernen Heinkenszand en 's-Gravenpolder wordt flink gebouwd. De BZZB vindt dat rekening gehouden moet worden

Heinkenszand, PZEM kotje

met de schaal van een dorp en dat uitbreidingsplannen niet vanzelfsprekend zijn (liever eerst lege en rotte plekken in een dorp invullen). Zodoende wordt bezwaar gemaakt tegen een uitbreiding van de Van der Poest Clementstraat te Nisse. De bouw van starterswoningen wordt toegejuicht. Maar de komst van vier grote dorpsvilla's is teveel van het goede. De Raad van State keurt het plan najaar 2011 toch goed.

Speerpunten

Een kwart eeuw na de oprichting van de BZZB zijn bedreigingen en aantastingen er niet minder op geworden. Een dijkpaviljoen bij Scheldeoord (Baarland), milieuvergunning voor uienfabriek TOP 's-Gravenpolder, een verkeer- en vervoersplan, bezuinigingen op geld voor dijkbeheer, de verbreding van de Sloeweg, aanvragen voor hagelnetten, enzovoorts. Ook stapjes voorwaarts, zoals voorstel voor een omgevingswaardenkaart, een ommetje door 't Ouweland, de heringerichte Sloelijn, het redden van een grenslijnde uit 1812 op de Oude Kamersedijk, bescherming kleine landschapselementen, enzovoorts.

Oudelande, klapbank

Wat zijn voor de toekomst de 'speerpunten' van de BZZB? Twee lijnen: proberen te behouden en te bevorderen wat waardevol is en voor de Zak; na zorgvuldige afweging reageren op ongewenste activiteiten. Gegeven de beperkte menskracht zal het bestuur keuzes moeten maken en prioriteiten moeten stellen. Uitgangspunt is wel dat de Zak geen museum of reservaat is, maar een monument waarin geleefd en gewerkt kan en moet worden. Het belangrijkste actiemiddel is de waakhondfunctie ofwel luis in de pels zijn. Dat kan door te blaffen (signaleren) en door de bijten (procedures).

In de Zak is sprake van drie landschapstypen: het oudland van de Poel, een middeleeuws landschap; de kleinschalige polders, een laat middeleeuws landschap; de grotere polders, een landschap van na circa 1600. Elk type heeft eigen kenmerken en als het gaat om ingrepen moet daarmee terdege rekening worden gehouden.

Waarop let de BZZB? Vele zaken, zoals horizonvervuiling, industrie, windmolens en hoogspanningsleidingen; wegen, spoorwegen en verkeer; verstening van het platteland; geluidhinder; aanleg en uitbreiding bedrijfsterreinen bij de dorpen; agrarische activiteiten.

Dit alles wordt getoetst op de gevolgen voor natuur, landschap, milieu en cultuurhistorie. Aspecten zijn onder meer: beheer van de bloemdijken (maaien, beplanting), behoud waardevolle bomen, kappen en herplanten, buitendijkse natuur in de Westerschelde en beheer binnendijkse natuur (ook recreatief medegebruik), vervuiling landschap door teveel borden, afvalstort en lichtvervuiling, aangepast streekeigen bouwen. Het komt neer op aandacht voor drie categorieën: invulling en gebruik van de openbare ruimte; behoud en versterking kwaliteit van de leefomgeving; wijze van bouwen in het landschap.

Bestaat de stichting Behoud de Zak van Zuid-Beveland over 25 jaar nog? Hoe de samenleving er in 2039 uitziet is koffiedik kijken. Wereldwijd is sprake van klimaatverandering. Als de voorspellingen uitkomen, heeft dat ook in ons lage landje bij de zee grote gevolgen voor de leefomgeving. En mensen willen altijd 'ontwikkelen', omdat ze stilstand als achteruitgang zien en er brood op de plank moet komen. De Zak zal niet met rust gelaten worden. Dus zolang er mensen zijn die zich als donateur, vrijwilliger of bestuurder willen inzetten voor behoud van een uniek gebied, zal er een BZZB zijn.

De BZZB - To be or not to be

Na 25 jaar functioneren kan de BZZB zich afvragen: hebben wij als Stichting Behoud de Zak van Zuid-Beveland bestaansrecht of niet? Hoogstwaarschijnlijk zullen alle huidige donateurs de vraag volmondig met 'natuurlijk wel' beantwoorden. Maar is dat ook het juiste antwoord?

Verleden

Toen ik in de jaren 70 vanuit Vlissingen in de Zak kwam wonen, verkende ik met mijn gezin al gauw per fiets onze nieuwe omgeving. Die vonden we mooi. Verbaasd constateerden we echter de aanwezigheid van draglines en graafmachines rond het prachtige dorp Nisse. Hollebollige weiltes moesten worden geëgaliseerd en eigenlijk moesten die meidoorns ook maar verdwijnen, omdat ze perenvuur zouden veroorzaken.

Landbouwgrond was op dat moment de enige grond die waarde had. Patrijzen liepen schichtig heen en weer, grutto's en tureluurs zaten op paaltjes om zich heen te kijken alsof ze de weg kwijt waren.

Thuis sloegen we de Bos-atlas van 1971 open. Daarin stond een duidelijk tracé voor een snelweg, dwars door de Zak van Zuid-Beveland. Waren de

voorbereidingen al in gang gezet? Of waren de boeren de grond alleen maar aan het egaliseren?

Het daadwerkelijke plan voor de snelweg werd uiteindelijk pas in 1988 gepresenteerd. Het was een tijd van grondspeculatie. Slimme mensen verdienden, al dan niet met voorkennis, in één middag grof geld door een perceel aan- of juist te verkopen. Die snelweg moest er komen, natuur of geen natuur.

Dat moet anders dachten wij, met de prachtige tekst van Lucebert in ons achterhoofd: 'Alles van waarde is weerloos.' Precies zo moeten de verontuste mensen hebben gedacht, die meer dan 800 handtekeningen verzamelden tegen het snelwegplan en een jaar later de BZZB oprichtten.

Zwaakse Weel

Borssele, Sloegroen

Heden

Inmiddels zijn we 25 jaar verder. Mede dankzij het werk van de mensen van en achter de BZZB is het tracé van de genoemde vierbaanssnelweg gewijzigd. Maar daarmee is het unieke gebied, met zijn poldertjes, zijn eeuwenoude kreekresten, weeltjes en bloemdijken nog niet veilig. Zelfs niet met de aanwijzing van Waardevol Cultureel Landschap (WCL) en vervolgens tot Nationaal Landschap.

Hoe belangrijk en waardevol de Zak van Zuid-Beveland is en dient te blijven, blijkt uit de aanwezigheid van een buitengewoon gevarieerde flora en fauna. Zeldzame soorten planten als onder meer wilde marjolein en brede lathyrus (dan wel aardaker) versieren de bloemdijken. De zeldzame kamsalamander is bij Nisse aangetroffen, evenals de naar ontbindend kadaver stinkende inktviszwam. In de weeltjes lepelen lepelaars hun voedsel op en zijn ooievaars weer vertrouwde bezoekers.

Desondanks blijven waterverontreiniging, horizonvervuiling en geluidhinder een voortdurende bedreiging, waardoor de BZZB zich nog steeds als een waakhond moet opstellen.

Dat bleek onlangs (2013) bij het vaststellen van het tracé voor de nieuwe 380 Kv elektriciteitsleiding. Daarbij werd aanvankelijk nonchalant omgegaan met de aanwezigheid van grenslinden. Die zouden wel eens geruimd moeten worden voor de nieuwe kabels en masten.

De BZZB had al aangegeven dat op enkele plaatsen eeuwenoude grenslinden staan en dat alle oude grenslinden horen bij het cultureel erfgoed van de Zak van Zuid-Beveland. Bij de informatieavond werd de grote waarde van de grenslinde door een aantal BZZB-ers benadrukt en verteld dat ze allemaal in kaart zijn gebracht. Op die avond bleek dat de bekabelers daar tot dan toe totaal geen besef van hadden. In de verdere planvorming is er gelukkig alsnog rekening gehouden met de bijzondere bomen.

Toekomst

De functie van waakhond voor de Zak van Zuid-Beveland is niet makkelijk. Protest tegen de plaats van een container (nota bene) op een dijk puur voor ongestoord amusement van jeugd wordt niet in dank afgenomen.

Bovendien is het niet eenvoudig om, zelfs met wetenschappelijke kennis, aan te geven dat iets nuttig is of juist niet. Een voorbeeld daarvan zijn de anti-hagelkanonnen. De effectiviteit daarvan is niet bewezen. Sterker nog, bliksem zendt schokgolven uit, die geen effect hebben op de grootte van

hagelkorrels. De investering voor een hagelkanon is echter groot en dan wil je graag een positief resultaat zien.

De waarde van het gebied waarvoor de BZZB zich inzet is enorm groot. Dat blijkt ook uit de talloze fietsers en wandelaars die er allemaal op hun eigen manier van genieten.

Naar mijn mening blijft een stichting als de BZZB voor de kwetsbare Zak van Zuid-Beveland noodzakelijk. De hierboven genoemde bedreigingen blijven immers bestaan.

En eigenlijk moet de BZZB van alle markten thuis zijn. Waar nodig kan gelukkig hulp ingeroepen worden van deskundigen. Het bestuur kan immers niet alles alleen doen. Onder de donateurs zijn onge-

twijfeld mensen die van een bepaald onderwerp een zekere deskundigheid hebben. Ze onderschrijven het bestaansrecht van de BZZB al door hun lidmaatschap, maar door net iets meer bij te dragen vergroten ze dat recht en ondersteunen ze op een waardevolle manier waardoor de BZZB ook in de toekomst haar werk kan blijven doen.

Een voor het bestuur, naar mijn idee, positief en dankbaar onderdeel van het werk bestaat uit de jaarlijkse bijeenkomst voor donateurs. Die wordt altijd trouw bezocht. Een goed onderwerp, inspirerende sprekers. Een mooie locatie. Alleen die bijeenkomsten al geven het antwoord op de hierboven gestelde vraag: een volmondig "ja".

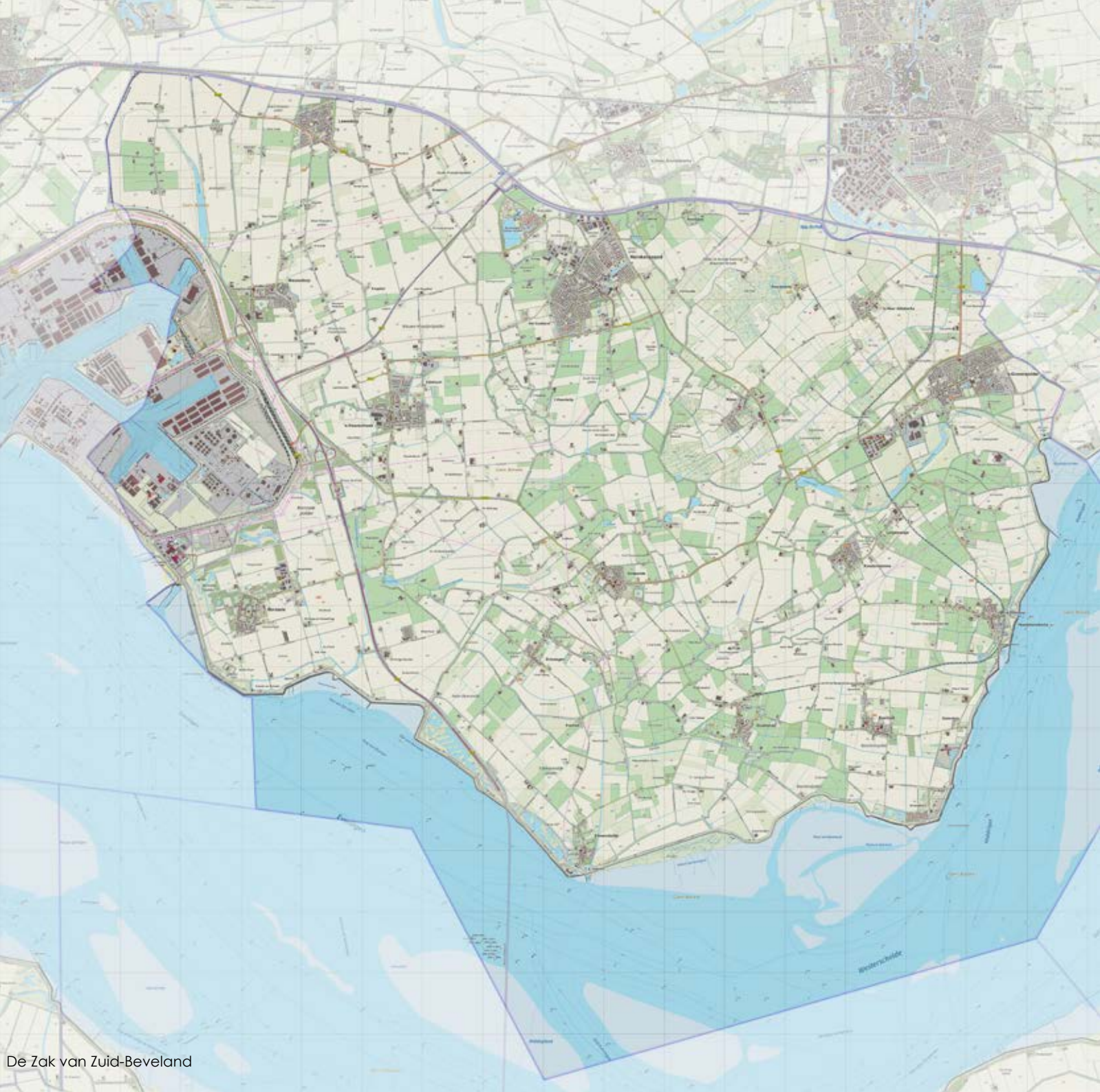
Dorothe Tempelman-Venselaar

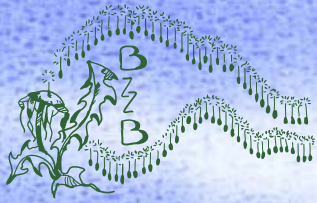

's-Gravenpolder, Nieuwe Hoondersedijk

www.bzzb.nl

